

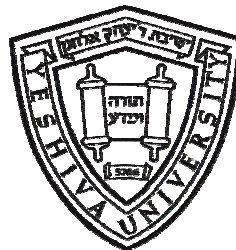
Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

"תרתי דסתרי"

- 1) תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כו א
- 2) תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כז א
- 3) רא"ש מסכת ברכות פרק ד סימן ג
- 4) חדושי הרשב"א ברכות דף כז א
- 5) המאירי על מסכת ברכות דף כז א
- 6) בית יוסף יורה דעה סימן קט
- 7) ספר שאגת אריה סימן ג
- 8) משנה ברורה סימן רלג ס"ק ו
- 9) משנה ברורה סימן רסז ס"ק ג
- 10) משנה ברורה סימן רלה ס"ק יד
- 11) שו"ת מנחת יצחק חלק ד סימן נג
- 12) ערוך השולחן סימן רלב

Rabbi Daniel Rapp
י' כסלו תשס"ז • 12/3/06

1) תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כו עמוד א

משנה/. תפלת השחר עד חצות, רבי יהודה אומר: עד ארבע שעות. תפלת המנחה עד הערב; רבי יהודה אומר עד פלג המנחה. תפלת הערב אין לה קבע; ושל מוספין כל היום, (רבי יהודה אומר: עד שבע שעות).

2) תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כז עמוד א

תפלת המנחה עד הערב וכו'. אמר ליה רב חסדא לרב יצחק: התם אמר רב כהנא הלכה כרבי יהודה הואיל ותנן בבחירתא כוותיה, הכא מאי? אישתיק ולא אמר ליה ולא מידי. אמר רב חסדא: נחזי אנן, מדרב מצלי של שבת בערב שבת מבעוד יום - שמע מינה הלכה כרבי יהודה. אדרבה, מדרב הונא ורבנן לא הוו מצלו עד אורתא, שמע מינה אין הלכה כרבי יהודה! השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר, דעבד כמר - עבד, ודעבד כמר - עבד.

3) רא"ש מסכת ברכות פרק ד סימן ג

כתב הגאון דמאן דמקדים ומצלי ערבית תו לא מצוי לצלויי מנחה אלא עד פלג המנחה כרבי יהודה דאם איתא דרבי יהודה ליתא לדרבנן ואם איתא דרבנן ליתא לדרבי יהודה לכן אי צלי תפלת המנחה עד הערב תו לא מצוי לאקדומי לתפלת הערב בפלג המנחה דאי אפשר לו לעשות פעם כרבי יהודה ופעם כרבנן:

4) חדושי הרשב"א על מסכת ברכות דף כז/א

השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר, דעבד כמר עבד דעבד כמר עבד. וכתב הגאון ז"ל דמאן דמקדים ומצלי מפלג המנחה ולמעלה תפלת הערב כרבי יהודה, תו לא מצוי לצלויי מנחה אלא עד פלג המנחה כרבי יהודה, דאם איתא לדרבי יהודה ליתא לדרבנן, ואי איתא לדרבנן ליתא לדרבי יהודה, והלכך אי צלי תפלת המנחה עד הערב תו לא מצוי לאקדומי ולצלויי תפלת הערב בפלג המנחה, ולא יא עושה פעם כרבי יהודה ופעם כרבנן. ומינה אנן דנהיגינן לצלויי תפלת המנחה עד הערב, תו לית לן לצלויי של ערב עד דיתפני יומא כרבנן. ורבי ורב וכל הני דצלו של שבת בערב שבת, כרבי יהודה סבירא להו, ולא מאחרו תפלת המנחה לעולם מפלג המנחה ולעיל. ומיהו תפלה בלחוד הוא דמצלו ולצורך שעה למצוה, אבל ק"ש לא הו קרו עד צאת הכוכבים, ומשום צורך מצוה הוא שלא היו חוששין לסמוך גאולה לתפלה:

5) המאירי על מסכת ברכות דף כז/א

מה שכתבנו שמוסף י"א פחות רביע עד שקיעת החמה מי שהתפלל בו מנחה יצא ומי שהתפלל בו ערבית יצא באמת כך יצא לנו ממה שאמרו דעבד כר' יהודה עבד דעבד כרבנן עבד כלומר דעבד כר' יהודה להתפלל בו תפלת הערב עבד דעבד כרבנן להתפלל בו תפלת מנחה עבד ומ"מ כתבו הגאונים שאין לאדם אחד להתפלל מנחה וערבית בזמן זה מה נפשך אם יום אין לילה אם לילה אין [יום] ויש אומרים ששעה ורביע זה משמש ליום ולילה לענין תפלה ובדיעבד ואם התפלל בו מנחה וערבית יצא ונראה כדעת ראשון ומ"מ הרי מוסיפים לומר שאם התפלל בו פעם אחת מנחה שוב לא יתפלל בה ערבית שכבר קבלו עליו ביום וכן בהפך ולמדו מכאן שמאחר שאנו נוהגים להתפלל מנחה בערב אין לנו להתפלל תפלת ערבית בפלג המנחה ואותם שהיו מתפללים של שבת בערב שבת לא היו מאחרין מנחה לעולם עד זמן זה ואיני נסכם לדעת זה כלל אלא ביום אחד אין ראוי לו להתפלל בו מנחה וערבית אבל מיום ליום אין לחוש כלל ואין כאן משום תרתי דסתרן אהדדי דבדרבנן לא חיישי' והרי זה כשני שבילים אחד טמא ואחד טהור שהלכו שני בני אדם זה באחת וזה באחרת שאם באו לישאל בבת אחת שניהם טמאים ובזה אחר זה שניהם טהורים ומ"מ דוקא לתפלה אבל לק"ש לא יקרא בתחום חמה לעולם כמו שביארנו בפרק ראשון:

6) בית יוסף יורה דעה סימן קט

ודברי הר"ן בסוף פג"ה (לו. ד"ה גרס' בגמ') כדברי הרשב"א דלא שרינן ביטול יבש ביבש אלא לאכול כל אחד בפני עצמו אבל לבשלן כולן כאחד כל היכא דליכא ששים אסור דכיון דגזור רבנן בנ"ט במין במינו אי מבשל להו בהדדי יהי טעמא ואסור וכתב עוד מיהו כתב הרא"ה ז"ל דכל שנתבטל חד בתרי כיון שלאכול כל אחד בפ"ע מותר אם בא לבשלן כאחד מרבה עליהן כדי שיעור ששים ומבשלן לכתחלה ומשום מבטל איסור ליכא כיון שכל אחד בפ"ע מותר אין כאן איסור עכ"ל

7) ספר שאגת אריה - סימן ג

ואני תמה דהרי הא דקאמר השתא דלא איתמר הלכתא דעבד כמר עבד, היינו משום דכיון דתפלה דרבנן אזלינן בספיקה להקל, אבל קריאת שמע דהוי מן התורה כיון דמספקא לן מספיקא אית לן למיזל לחומרא, דקי"ל ספיקא דאורייתא לחומרא

8) משנה ברורה סימן רלג ס"ק ו

לעולם כחד - פ' שלא ינהוג פעם כך ופעם כך משום דהוה תרתי דסתרן אפילו למחר ומכ"ש שלא יתפלל ביום אחד מנחה אחר פלג כרבנן וערבית קודם צה"כ:

9) משנה ברורה סימן רסז ס"ק ג

ובפלג וכו' - משמע מדברי המ"א דאפילו הנהיגין להתפלל מעריב בזמנה מותרים להתפלל בליל שבת מבע"י ובלבד שיהיה מפלג המנחה ואילך דכיון דמצותה להוסיף מחול על הקודש וכבר קבל שבת עליו יכול לסמוך על דעת הסוברים דהוי כלילה לענין תפלה אך הנהוג כן יזהר עכ"פ בע"ש להתפלל מנחה קודם פלג המנחה כדי שלא יהיה תרתי דסתרן אהדדי [היינו דלדעת ר' יהודה בגמרא זמן מנחה נמשך רק עד פלג המנחה ומשם ואילך הוא זמן תפלת ערבית ולדעת רבנן זמן מנחה הוא עד סוף היום וזמן מעריב הוא בערב] וי"א דבצבור יש להקל להתפלל מעריב מבע"י אף אם התפלל מנחה אחר פלג המנחה ונ"ל שאין לסמוך על זה רק כשהוא מתפלל מעריב עכ"פ בבין השמשות ובשעת הדחק אבל לא כשהוא עדיין ודאי יום וק"ש יחזור ויקרא כשהוא ודאי לילה ועיין בבה"ל:

מקדימין - הסכמת הפוסקים הוא דעכ"פ אין לו להקדימה יותר מפלג המנחה ואם הקדים לא יצא לא בק"ש וברכותיה ולא בתפלה לכו"ע וצריך לחזור ולקרוא ק"ש וברכותיה ולהתפלל שמ"ע. ואפילו מפלג המנחה ולמעלה אינו אלא למי שהתפלל מנחה קודם פלג אבל להתפלל מנחה ומעריב אחר פלג הוי תרתי דסדרי אהדדי:

11 שו"ת מנחת יצחק חלק ד סימן נג

(כד) ולפי"ז יש לחלוק זמני תפילה של מנחה ומעריב בצבור, - א' בימים הקצרים, תפילת ערבית אחר צאה"כ, ומנחה קודם שקיעת החמה, להמקדקים בזה, או אחרי זה, כפי מה שנהגו כמה צדיקים מתלמידי בעש"ט זלה"ה, וטעמם ונימוקים עמהם כנודע, - ב' בימים הארוכים, מנחה קודם פלג של הלבוש, ומעריב אחר הפלג, או מנחה, קצת קודם השקיעה, ומעריב אחרי השקיעה כנ"ל. - ג' בימים הארוכים ביותר, מנחה ומעריב אחר הפלג של הלבוש, - (אם אי אפשר לקבוע זמן מנחה, קודם הפלג של הלבוש כנ"ל), - ואם מפסיקין ביניהם, ע"י איזה חשבון, בפלג של התה"ד, אף שאינו מוסכם עפ"י שיטתו, מ"מ שפיר עבדינו, כיון דאי אפשר בענין אחר כנ"ל.

12 ערוך השולחן סימן רלב סעיף א - ה

א רבותינו בעלי התוס' בפסחים (ק"י) הקשו למה נקראת תפלה זו מנחה דאי משום מנחת התמיד והחביתין הלא בתמיד של שחר היה ג"כ מנחות אלו ותרצו דאמרינן בברכות (י'): דאלוהי לא נענה אלא בהפלת המנחה ושמה בשעת הקרבת המנחה נענה ולכן קרי לה תפלת המנחה שאז היה שעת רצון עכ"ל ועדיין אינו מוכן למה באמת בעת הקרבת מנחה של ערב נענה ולמה היה אז שעת רצון והרי גם בשחרית כן הוא וג"ל העניין כן הוא רירוע שבשעת הקרבת המנחה היו מנסכין נסוך הין ושרו הלויים בכלי שיר וזה בין בתמיד של שחר ובין בתמיד של בין הערבים ואין לך עת רצון גדול מזה אלא שבין הערבים הוי יותר עת רצון משום שהמנחה היא בסוף כל העבודות כדאיתא ביומא (ל"י) ונמצא שהמנחה של בין הערבים היא העבודה האחרונה של היום והיבנה ורצויה כמו תפלת בעילה ביוהכ"פ ולכן אז הוא העת רצון וכן אמר דוד תבון תפלת

ב איתא בברכות (י'): לעולם יהא אדם ודוך בתפלת המנחה שהרי אליו לא נענה אלא בתפלת המנחה שנאמר ויהי כעלות המנחה ויגש אליו והמעם פניו שתפלת השחר זמנה יודע בבוקר בקומו סממתי יתפלל מיד קודם שיהא מרוד בעסקיו וכן של ערב בלילה זמנה יודע בבואו לביתו והוא פנוי מעסקיו אבל של מנחה שהיא באמצע היום בעוד שהוא מרוד

לה רחובא דאמן אינו אלא כשהורו הש"ץ התפלה בקול רם כשמוקדם התפלל בלחש ואז בלא אמן הוי ברכה לבטלה כמ"ש בס' קכ"ד אבל לפי שימתו של רבינו הר"ם א הש"ץ מתפלל רק פעם אחד ואינו חובה בעניתי אמן כמובן וכל זה הוא לפי דברי רבותינו בעלי הש"ע:

ג אבל מנהיגו באופן אחר והוא הדרך המעולה והיינו שאם השעה דחוקה עומד הש"ץ ואומר חצי קריש אחר אשרי ומברך ג' ראשונות בקול רם והציבור שותקין ועונים ג' אמנין אלו ועונים קרושה ואחר שסיים הש"ץ האל הקדוש עומדים הציבור ומתפללים בלחש וגם הש"ץ מתפלל בלחש סן אתה חונן ובוה הרווחנו שעכ"פ עונים אמן וגם הש"ץ רוב תפלתו בלחש וכבר כתבנו זה בס' קכ"ד (ול"כ המשי"ט) אמנם האריז"ל הקפיד מאד וצוה שהציבור יתפלל בלחש עם הש"ץ בלחש ואח"כ יתפלל הש"ץ בקול רם כבכל התפלות ואף שיהיה לאחר שקיעת החמה וכן אנו נוהגים תמיד:

ד האמנם זה בבחי"ג ובהר"ד שיש אנשים הרבה ומוכרחים שיהיו עשרה שיענו אמן אבל כשמתפללין בבית ויש מניין מצומצם או אפילו מעט יותר וכמה שמשויים בהורת הש"ץ ואין שומרים לענות אמן אז טוב יותר לעשות קרושה כמ"ש דאם הש"ץ יחזור שם התפלה בוראי לא יענו כולם אמן ותהיינה כל הברכות לבטלה וזהו מצוה הבאה בעבירה ולכן טוב יותר לעשות כמ"ש וכן הוא המנהג הפשוט ואין לשנות אם לא במקום שישגורו שכולם יענו אמן דאו ורואי יותר טוב שתהיה חזרת הש"ץ כראוי וכעיקרא דתקנתא:

ה שני חכמים במשנה בפ"ק דשבת (ט'): לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדין ואם התחילו אין מפסיקין ומוקמי לה בנב' דהאי סמוך למנחה הוי מנחה גדולה דהיא חצי שעה אחר חצות היום וסמוך לה מקרי חצי שעה קודם והיינו מחצות והקשה ח"ס למה אמר הא עדיין יש זמן הרבה ותירץ דלא מיירי בפתח הספרות ופתח מרחץ ופתח בורסקי לעיון בהעורות ופתח אכילה וגמר דין אלא דמיירי תספורת כעין תספורת של כה"ג שהיתה ראשו של שיער זה בצד עיקרו של שיער זה וצריך לזה הרבה שעות ומרחץ לא להויע בעלמא אלא לשהות הרבה לחוף ולרחוץ ולהישע ולהשתטף ובורסקי ג"כ לא לעיוני בעלמא אלא בורסקי גדולה ותחלת עשייתן ולעיון בכל קטני העורות ולאכול כסעודה גדולה כסעודת נשואין וברית מילה וכיוצא בהם שמשוהו הרבה שעות ולדין מיירי בתחלת דין ומי יודע כמה שעות תמשך ולכן חיישינן שיעברו זמן המנחה ולא יתפללו בכל ולפיכך אמרו להתחיל בהם:

ו אבל רבינו הר"ם א כתב באמת כן וז"ל וי"א שמתפלל הש"ץ עם הקהל בקול רם וכן נוהגין עכ"ל ונראה ככוונתו דה"ק הציבור מתפללין בלחש והש"ץ בקול רם וכשמגיעים למחיה המתים אומרים קרושה והש"ץ אומר נקדש או נקדיש והציבור אין אומרים זה כיון שעומדים תוך התפלה אלא עונים קרושה ומלך אבל א"כ למה לו להש"ץ להתפלל בקול רם אחר האל הקדוש הלא א"א להציבור לענות אמן כיון שעומדים בתוך התפלה וצ"ל דבאמת כוונתו כן הוא שמתפלל בקול רם עד אחר קרושה ואח"כ גם הש"ץ מתפלל בלחש וכן משמע מדבריו לעיל ס' קכ"ד ע"ש ודבריו בכאן סתומים קצת כמ"ש שם סעיף ז' ע"ש אך בתענית ציבור אי"א לעשות כן שהרי על הש"ץ לומר ענינו בברכה בפ"ע בין גואל לרופא אומרים בלא ברכה בשומע תפלה ובהרבה גם עתה לעשות כן הש"ץ יתפלל כל הש"ע בקול רם ויאמר ענינו בין גואל לרופא הציבור בלחש ויאמרו בשומע תפלה כי אין דרך אחרת ואע"ג דלפ"ז לא יתפללו עם הש"ץ בשוה (וזה כוונת הפנ"ס סק"ב): ד' ואע"ג דלפי דרכו של רבינו הר"ם א לא יהיה כלל עניית אמן בתפלה זו והוא פתח של רבינו הבי"ש שלפי שימתו יענו הציבור ג' אמנים מ"מ לא חיישינן